

Od redaktorów

Żyjemy w czasach eskalacji okrucieństwa. Przejawia się ono nie tylko w postaci agresji związanej z toczącymi się wojnami, buntami różnych społeczności, walkami ugrupowań religijnych i plemion, lecz także we wszystkich dziedzinach kultury: sztuce i muzyce, literaturze, kinie, komiksie i animacjach filmowych, grach komputerowych i reklamie. Okrucieństwo jest już właściwie formą komunikacji, sposobem przedstawiania świata, a nawet wyrażania własnych emocji. Stało się akceptowaną coraz częściej – również na mocy umowy społecznej – formą indywidualnej i zbiorowej manifestacji roszczeniowych żądań i przekonań. Niestety – traktowane jako choroba afektu – bywa usprawiedliwiane lub przyjmowane jako pojedynczy wybryk. Jest przemocą, która może być użyta gwałtownie, ale bywa też działaniem rozciągniętym w czasie. Na przeciwnym biegunie kształtuje swoje istnienie człowiek rozumny, który chce pojąć ludzkie myśli, intencje i afekty. Czy zdoła także poddać refleksji okrucieństwo, czy humanistyczna postawa wobec zjawisk tego świata i jego historii w ogóle może dotrzeć do mechanizmu przemocy? Jeśli więc okrucieństwo w sztuce, to wyłącznie takie, które ma w nas poruszyć siły dobra, współczucia lub sprzeciwu wobec siły zła lub złego. Wszak już starożytni widzieli szczególną moc w ukazaniu sytuacji pełnych cierpienia dla oczyszczenia widza i osiągnięcia *katharsis*. Twórca musi bowiem niekiedy wymierzać sprawiedliwość otaczającemu go światu, czasem nawet jak chirurg, sprawiając ból swym narzędziem, ale jednocześnie powodując głębokie przeżycie wewnętrzne.

Humanistyka jest postawą wynikającą z rozumnego i związaneego z uszanowaniem człowieka traktowania rzeczywistości. Jest również sumieniem cywilizacji. Obowiązkiem humanisty jest wyrażanie sprzeciwu wobec przemocy oraz ujawnianie wynikających z niej zagrożeń. Do takiej aktywności skłania pielęgnowana od stuleci idea *plus ratio quam vis*.

Potrzeba organizacji seminariów oraz konferencji na temat okrucieństwa w literaturze i kulturze europejskiej pojawiała się w związku z zawiązaniem konsorcjum pomiędzy Wydziałem Filologii Pol-

skiej i Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Wydziałem Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Potrzeba ta narodziła się z woli prowadzenia dialogu przez tych uczonych, którzy zapragnęli zabrać głos w ważnej sprawie, jaką są zagrażające człowiekowi XXI wieku agresja i wszechobecne okrucieństwo. Podjęli się oni wykonania prac badawczych i trudu zinterpretowania analizowanych źródeł, by opisać i uświadomić procesy powstawania i przekształcania różnych rodzajów okrucieństwa w sztuce – w literaturze, plastyce, teatrze i filmie, ale też we współczesnych formach komunikacji, które są zarazem środkami edukacji młodych ludzi (komiks, gry komputerowe, animacje).

Przedmiotem badań autorzy uczynili również te dziedziny sztuki, które – zrazu wykorzystując okrucieństwo jako figurę przekazania myśli lub obrazu – same stały się nośnikami agresji. Sięgnęli po podstawowe teksty i mity kultury Europy – do Starego Testamentu oraz mitologii Greków i Rzymian – aby dotrzeć do najwcześniejszych ujęć tego zagadnienia w naszej kulturze. Przedstawili językowy obraz okrucieństwa, jego metamorfozy w przekładach na języki europejskie, zastosowanie języka przemocy w komiksach i słowniku oraz wizualizacjach okrucieństwa w filmach animowanych. Podjęli się analizy sposobów przenikania agresji i okrucieństwa do teatru i dramatu. Zaproponowali także inne niż dotąd ujęcia filozofii okrucieństwa, wykluczające badania nad przemocą z antropologii i przenoszące je w sferę badań socjotechnicznych.

Naukowcy zajmujący się kulturą antyczną opracowali zagadnienia związane z okrucieństwem w świecie starożytnej Grecji i Rzymu oraz w Biblii. Zgłębiali oddziaływanie i metamorfozy tematu w filozofii od antyku po filozoficzną prozę nowożytności. Wiązali problematykę okrucieństwa z psychologią i socjologią, dostrzegli jej znaczenie w formach widowiskowych: w operze, happeningu, performansie, a także w filmie fabularnym.

Prezentowane w tomie prace są przede wszystkim analizą i opisem faktów kulturowych powstałych w kręgu oddziaływania samego okrucieństwa lub refleksji o nim. Cechuje je twórczy indywidualizm, a zarazem rzetelność naukowa.

Prof. dr hab. Włodzimierz Szturc
Prof. dr hab. Elżbieta Wesołowska

Kraków – Poznań, 10.08.2017 r.